

Η ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ιωάννης Κελεμένης*,
Κωνσταντίνα Σουλτάτη**,
Ειρήνη Σαρτζετάκη**

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η ευρωπαϊκή νομοθεσία έχει σταδιακά ανατρέψει τόσο την καθιερωμένη δομή των φορέων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου όσο και τη διοικητική και ρυθμιστική οργάνωση των αγορών. Η καθετοποίηση, δηλαδή η εξ ολοκλήρου ανάθεση σ' έναν και μόνο, κατά κανόνα κρατικό, φορέα του συνόλου των δραστηριοτήτων της ανάπτυξης και της διαχείρισης των δικτύων και της παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, υπήρξε κατ' εξοχήν απόρροια του κρατικού παρεμβατισμού.¹ Σκοπός της ήταν η εξασφάλιση της αδιάλειπτης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σε προσιτές τιμές στο σύνολο της εδαφικής περιφέρειας της χώρας.² Τούτο προκύπτει απερίφραστα από τις διατάξεις του Ν 1468/1950, με τον οποίο, προς εξυπηρέτηση της κοινής ωφέλειας, συστάθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) ως νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με σκοπό, μεταξύ άλλων, να παρέχει την παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια στη φθηνότερη δυνατή τιμή με αμερόληπτα κριτήρια ως προς την τιμολογιακή πολιτική και να διαθέτει τα έσοδά της για την ανάπτυξη του συστήματος και των μονάδων παραγωγής.³ Ομοίως, η μέριμνα για την εισαγωγή και προμήθεια φυσικού αερίου στην ελληνική επικράτεια ήταν κι αυτή κρατική, αφού η πρώτη ουσιαστική και οργανωμένη προσπάθεια για την ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου δικτύου φυσικού αερίου ανατρέχει στη σύσταση της «Δημόσιας

* D. Phil. (Oxford), Επικεφαλής Νομικός Σύμβουλος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής για την ενσωμάτωση της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης.

** LL.M., Νομικός Σύμβουλος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής για την ενσωμάτωση της Τρίτης Ενεργειακής Δέσμης.

1. Ο κρατικός παρεμβατισμός στην ελεύθερη οικονομία είναι προεχόντως απόρροια της εφαρμογής της κενσοιανής αντίληψης για την αναδιοργάνωση της οικονομίας των Ηνωμένων Πολιτειών μετά τη Μεγάλη Κρίση, η οποία μετουσιώθηκε με το αποκαλούμενο πακέτο νομοθετικών μέτρων «New Deal». Είναι μάλλον χαρακτηριστική η ομιλία το 1932 του προέδρου Roosevelt στο Oregon της πολιτείας Portland των Ηνωμένων Πολιτειών για την ανάγκη κρατικής παρέμβασης στον τομέα της ενέργειας. Βλ. ROSENMAN S.I., comp. Public Papers and Addresses of Franklin Roosevelt, 13 vol., New York, 1938-1950, σελ. 734-740.

2. Βλ. CAMERON P., Legal Aspects of EU Energy Regulation: Implementation of the new Directives on electricity and gas across Europe, Oxford, Oxford University Press, 2005, σελ. 8-9.

3. Βλ. άρθρο 3 του Ν 1468/1950 «Περί ιδρύσεως δημοσίας επιχειρήσεως ηλεκτρισμού» (ΦΕΚ Α 169).

Επιχείρησης Πετρελαίου ΑΕ» (ΔΕΠ ΑΕ),⁴ σκοπός της οποίας ήταν, μεταξύ άλλων, η επεξεργασία, αποθήκευση και διάθεση υδρογονανθράκων συμπεριλαμβανομένου του φυσικού αερίου.⁵ Στο πλαίσιο επίτευξης αυτού του σκοπού, ανατέθηκε στη ΔΕΠ ΑΕ, με την υπ' αριθ. 2583/27-28.07.1987 κοινή υπουργική απόφαση,⁶ η διενέργεια όλων των προπαρασκευαστικών εργασιών και ενεργειών για την κατάρτιση των διακρατικών συμφωνιών προμήθειας φυσικού αερίου.⁷

Ανεξάρτητα από την οικονομική αποδοτικότητα που είχαν ο ανωτέρω κρατικός παρεμβατισμός και η κάθετη μονοπωλιακή δομή της παραγωγής, της μεταφοράς και της διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, η συνένωση σ' έναν οικονομικό φορέα των δραστηριοτήτων αυτών σήμαινε ότι το κύριο χαρακτηριστικό της έννομης σχέσης που διήπε την κάθετα ολοκληρωμένη επιχείρηση και τον πελάτη⁸ ήταν η πώληση, κατ'

4. Βλ. Ν 87/1975 «Περί ιδρύσεως Δημόσιας Επιχειρήσεως Πετρελαίου» (ΦΕΚ Α 152).

5. Αν και το φυσικό αέριο εισήχθη για πρώτη φορά στην Ελλάδα μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1990, ήδη με το Ν ΥΔ' της 15/22 Μαΐου 1857 «Περί του δι' αερίου (GAZ) φωτισμού πόλεως τινός» είχε θεσπιστεί η δυνατότητα παραχώρησης, κατόπιν σύναψης σχετικής συμφωνίας με τον αρμόδιο δήμο, του αποκλειστικού προνομίου για την ίδρυση καταστήματος με σκοπό την κατασκευή ή διοχέτευση φωτιστικού αερίου (φωταερίου) σε ελληνικές πόλεις. Βάσει των διατάξεων του ως άνω νόμου, η «Εταιρεία Αεριοφωτός» υπήρξε ο αποκλειστικός παραγωγός και προμηθευτής φωταερίου μέχρι το 1938, οπότε και η σχετική επιχείρηση μεταβιβάστηκε στο Δήμο Αθηναίων. Ακολούθως, με το Ν 2234 της 4/7 Οκτωβρίου 1952 «Περί της Δημοτικής Επιχειρήσεως Φωταερίου Αθηνών» η «Εταιρεία Αεριοφωτός» μετονομάστηκε σε «Δημοτική Επιχείρηση Φωταερίου Αθηνών» (ΔΕΦΑ) και παραχωρήθηκε σ' αυτήν το αποκλειστικό προνόμιο της διάθεσης και εμπορίας προς κατανάλωση εντός της περιφέρειας του δήμου Αθηναίων «παντός εν γένει καυσίμου αερίου ή αερίου εις υγράν υπό πίεσιν κατάστασιν».

6. Βλ. Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας «Ανόθεση στη ΔΕΠ αρμοδιοτήτων σχετικών με το Φυσικό Αέριο» (ΦΕΚ Β 390).

7. Η πρώτη αυτή διακρατική συμφωνία υπογράφηκε στην Αθήνα την 7 Οκτωβρίου 1987 με την τότε ΕΣΣΔ και κυρώθηκε με το Ν 1748/1988 (ΦΕΚ Α 20). Σε εκτέλεσή της υπογράφηκε στις 26 Ιουλίου 1988 η Εμπορική Σύμβαση Προμήθειας Φυσικού Αερίου μεταξύ της ΔΕΠ ΑΕ και της Gazexport, θυγατρικής της Gazprom. Ακολούθως, το Φεβρουάριο του 1988 υπογράφηκε σύμβαση μεταξύ της ΔΕΠ ΑΕ και της αλγερινής δημόσιας εταιρείας φυσικού αερίου Sonatrach στο πλαίσιο της εκτέλεσης σχετικής διακρατικής συμφωνίας με την Αλγερινή Δημοκρατία. Παράλληλα αποφασίσθηκε η κατασκευή τερματικού σταθμού μετατροπής υγροποιημένου φυσικού αερίου στη νησίδα Ρεβουθούσα του Σαρωνικού Κόλπου. Το Σεπτέμβριο του 1988 ιδρύθηκε η «Δημόσια Επιχείρηση Παροχής Αερίου ΑΕ» (ΔΕΠΑ ΑΕ) ως 100% θυγατρική της ΔΕΠ ΑΕ, αναλαμβάνοντας έτσι εξ ολοκλήρου τις δραστηριότητες που σχετιζόνταν με την τότε υπό διαμόρφωση αγορά του φυσικού αερίου. Με το Ν 2593/1998 (ΦΕΚ Α 59) η εταιρεία ΔΕΠ ΑΕ μετονομάστηκε σε «Ελληνικά Πετρέλαια ΑΕ» (ΕΛΠΕ ΑΕ). Υπό το νέο αυτό πλαίσιο οι καταστατικές και ουσιαστικές αρμοδιότητες της ΔΕΠΑ ΑΕ οριοθετήθηκαν σαφώς από αυτές των υπολοίπων εταιρειών του ομίλου των ΕΛΠΕ και παράλληλα το Ελληνικό Δημόσιο κατέστη άμεσα μέτοχος της ΔΕΠΑ ΑΕ κατά ποσοστό 65% του καταβλημένου μετοχικού κεφαλαίου της, μέσω της διαδικασίας του Ν 2593/1998. Η συμμετοχή των ΕΛΠΕ περιορίστηκε σε ποσοστό 35%.

8. Ο όρος χρησιμοποιείται για τους σκοπούς του παρόντος με την έννοια που του αποδίδεται στο άρθρο 2 των Οδηγιών της αποκαλούμενης 3ης Ενεργειακής Δέσμης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Οδηγία 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009, «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ», Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 211/55, και Οδηγία 2009/73/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 2009 «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της οδηγίας 2003/55/ΕΚ», Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 211/94). Συνεπώς, ο όρος καταλαμβάνει τόσο τους προμηθευτές ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, οι οποίοι αγοράζουν τα πιο πάνω αγαθά προς το σκοπό μεταπώλησης, όσο και τους τελικούς (οικιακούς και μη) καταναλωτές των αγαθών αυτών.

άρθρα 513 ΑΚ επ., του αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας ή του φυσικού αερίου.⁹ Κι αυτό γιατί οι παρεπόμενες υπηρεσίες μεταφοράς και διανομής ήταν μη διακριτές από την κύρια υπηρεσία της αδιάλειπτης παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.¹⁰ Με άλλα λόγια, τυχόν αδυναμία της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης να εκπληρώσει τις συμβατικές της υποχρεώσεις, ανεξάρτητα από την αιτία της αδυναμίας αυτής, συνιστούσε πλημμελή εκπλήρωση της παροχής και συνεπώς ενδοσυμβατική αξίωση σε βάρος της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης.

Ο νομικός και λειτουργικός διαχωρισμός της διαχείρισης των δικτύων μεταφοράς και διανομής (unbundling) από τις αποκαλούμενες ανταγωνιστικές δραστηριότητες της παραγωγής και της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, απόρροια της διαδικασίας απελευθέρωσης των ενεργειακών αγορών τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια, έχει πλέον αναδείξει και καταστήσει διακριτές τις υπηρεσίες που παρέχουν οι διαχειριστές των δικτύων και ο Λειτουργός της Αγοράς. Έτσι, έχει επέλθει η ρήξη του άμεσου συμβατικού δεσμού του διαχειριστή μεταφοράς με τον πελάτη. Τούτο καθιστά δυσχερή τη νομική θεμελίωση της αστικής ευθύνης των διαχειριστών σε περίπτωση υπαίτιας αδυναμίας εκπλήρωσης των παροχών τους, δεδομένου μάλιστα ότι οι υπηρεσίες του διαχειριστή μεταφοράς δεν περιορίζονται στην παροχή πρόσβασης στο δίκτυο, δηλαδή τη δέσμευση μεταφορικής ικανότητας, αλλά και σε επιμέρους υπηρεσίες. Η απόδοση, όμως, αστικής ευθύνης για πράξεις ή παραλείψεις των διαχειριστών αυτών αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την άρση πρακτικών που προκαλούν στρεβλώσεις στην αγορά και μπορεί να συμβάλει στην εμπέδωση της αμερόληπτης και διαφανούς διαχείρισης των δικτύων και της βέλτιστης απόδοσης μίας ανταγωνιστικής αγοράς.¹¹ Προκειμένου να διερευνηθεί η αστική ευθύνη των διαχειριστών, εξετάζεται κατωτέρω το πλαίσιο της λειτουργίας τους με σκοπό να διαγνωσθεί τόσο η έννομη σχέση τους με τους χρήστες των δικτύων όσο και οι υποχρεώσεις που έχουν εκ του νόμου έναντι των πελατών. Η ανάλυση που ακολουθεί γίνεται χωριστά για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την αγορά φυσικού αερίου. Κι αυτό γιατί, παρά τα κοινά χαρακτηριστικά τους, οι δύο αγορές έχουν διαφορετική διάρθρωση και παρουσιάζουν ρυθμιστικές αποκλίσεις που δεν επιτρέπουν την ενιαία νομική μεταχείρισή τους.

9. Για τη νομική φύση της προμήθειας ηλεκτρισμού, βλ. σχετικά ΜΑΡΙΝΟ Μ.-Θ. Δ., Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο - η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, Αθήνα - Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2003, σελ. 197 επ.

10. Στο καθεστώς της καθετοποιημένης δομής της παροχής ηλεκτρικής ενέργειας, οι πελάτες αντιλαμβάνονται και πληρώνουν την ηλεκτρική ενέργεια ως ένα «μοναδικό ομογενοποιημένο προϊόν». Βλ. KIRBY B., HIRST E. & VANCOEVERING J., Identification and Definition of Unbundled Electric Generation and Transmission Services, υπ' αριθ. ORNL/Con-415 έκθεση προς το US Department of Energy, Μάρτιος 1995 (διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.consultkirby.com/files/Con415_Deff_of_Unbundled_Services.pdf)

11. Βλ. OECD, *Learning from the Blackouts: Transmission System Security in Competitive Electricity Markets*, OECD Publishing, 2005, σελ. 15.

II. Η ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

A. Τα τεχνικά χαρακτηριστικά της μεταφοράς και διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας

Η διαμόρφωση της εν λόγω αγοράς εκκνεί από την ιδιομορφία του ίδιου του αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας, το οποίο λόγω της αδυναμίας αποθήκευσής του και των τεχνικών χαρακτηριστικών του απαιτεί τη συνεχή και αδιάλειπτη παραγωγή του κατά τρόπο απόλυτα συγχρονισμένο με τη ζήτησή του (demand). Με άλλα λόγια, η εγχυόμενη ενέργεια πρέπει να ανταποκρίνεται σε κάθε δεδομένη στιγμή στη ζήτηση (εξισορρόπηση του φορτίου), η οποία είναι εκ των πραγμάτων μεταβλητή. Επιπλέον, η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας επαφίεται στη μεταφορά της μέσω δικτύων (essential facilities), το κόστος κατασκευής και συντήρησης των οποίων είναι υψηλό. Η μεταφορά μεγάλων ποσοτήτων ηλεκτρικής ενέργειας με τη μικρότερη δυνατή απώλεια ισχύος (θερμικές απώλειες μεταφοράς) για να μην αυξηθεί υπέρμετρα το συνολικό τελικό κόστος του αγαθού, γίνεται με δίκτυα (υπερ)υψηλής τάσης.¹² Έτσι, η ενέργεια που παράγεται στους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής μεταφέρεται σε κοντινούς μετασχηματιστές (τα αποκαλούμενα στην Ελλάδα «Κέντρα Υπερυψηλής Τάσης») που μετατρέπουν τη χαμηλή τάση της ηλεκτρικής ενέργειας σε υπερυψηλή. Αντιστοίχως, τα Κέντρα Υπερυψηλής Τάσης υπάρχουν στα σημεία σύνδεσης του συστήματος υπερυψηλής τάσης (400kV) με το σύστημα υψηλής τάσης (150kV) για την απομάκρυνση της ισχύος. Με εξαίρεση την τροφοδοσία ορισμένων μεγάλων βιομηχανικών μονάδων με γραμμές υψηλής τάσης, η τροφοδοσία των πελατών στην Ελλάδα γίνεται κυρίως με γραμμές μέσης¹³ και χαμηλής τάσης,¹⁴ δηλαδή με γραμμές διανομής. Ο υποβιβασμός των επιπέδων των τάσεων για την τροφοδοσία του δικτύου διανομής (20kV) γίνεται στους υποσταθμούς μεταφοράς και διανομής.¹⁵ Τα Κέντρα Υπερυψηλής Τάσης και οι υποσταθμοί μεταφοράς και διανομής (Κέντρα Διανομής) απο-

12. Κυρίως εναλλασσόμενο ρεύματος (AC) και σπανιότερα συνεχούς ρεύματος (DC) όταν, κυρίως λόγω τεχνικών περιορισμών αναφορικά με την απόσταση στην οποία η ισχύς μπορεί να μεταφερθεί με εναλλασσόμενο ρεύμα, απαιτείται η μεταφορά με συνεχές ρεύμα υψηλής τάσης (High Voltage Direct Current Transmission - HVDC), όπως για παράδειγμα στην υποθαλάσσια γραμμή υπερ-υψηλής τάσης 400kV DC διασύνδεσης της Ιταλίας με την Ελλάδα. Κι αυτό γιατί, λόγω του υψηλού κόστους των μετασχηματιστών μετατροπής του συνεχούς ρεύματος σε εναλλασσόμενο, η χρήση HVDC είναι οικονομικά συμφέρουσα μόνον όταν το πρόσθετο κόστος του εξοπλισμού των σταθμών μετατροπής αντισταθμίζεται από το χαμηλότερο κόστος κατασκευής των γραμμών μεταφοράς, το οποίο φυσικά εξαρτάται από το μήκος της γραμμής. Περαιτέρω σημειώνεται ότι στην Ελλάδα υπάρχει γεωγραφική ανισοκατανομή μεταξύ του «ενεργειακού κέντρου παραγωγής» της Βόρειας Ελλάδας, όπου συγκεντρώνονται οι κυριότεροι σταθμοί θερμοηλεκτρικής παραγωγής και υπάρχουν οι σημαντικές διεθνείς διασυνδέσεις της χώρας με την Ιταλία, τη Βουλγαρία, την Αλβανία και τη ΠΓΔΜ, με το «κέντρο κατανάλωσης», το οποίο βρίσκεται στο νότιο τμήμα της χώρας (δηλ. το νομό της Αττικής). Βλ. ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.admie.gr/to-systima-metaforas/dedomena-stoicheia-systimatos/perigrifi-systimatos-metaforas/>.

13. 20kV.

14. 220V για την τροφοδοσία με μονοφασικό ρεύμα και 380V για την τροφοδοσία με τριφασικό ρεύμα.

15. http://www.rae.gr/site/categories_new/consumers/know_about/electricity/distribution.csp.

τελούν κόμβους διασύνδεσης των δικτύων (είτε του συστήματος υπερυψηλής τάσης με το σύστημα υψηλής τάσης, είτε του συστήματος εν γένει μεταφοράς με το δίκτυο διανομής, είτε του δικτύου μέσης τάσης με το δίκτυο χαμηλής τάσης, ανάλογα με την περίπτωση). Ο σχεδιασμός αυτός της διασύνδεσης των γραμμών μεταφοράς και διανομής, εκτός από την εξυπηρέτηση τεχνικών αναγκών (υποβιβασμό τάσεων), εξυπηρετεί και την αρχή της βέλτιστης οικονομικής εξυπηρέτησης της ζήτησης, δηλ. της οικονομικά αποδοτικής διαχείρισης της παραγωγής και της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Κι αυτό γιατί η οργάνωση του συστήματος ως δικτύου (network) επιτρέπει την έγχυση ενέργειας στο σύστημα από διάφορες ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες με κριτήριο το χαμηλότερο μεταβλητό κόστος παραγωγής και τη συνεχή εξυπηρέτηση της ζήτησης, ακόμη και σε περίπτωση μέγιστης κατανάλωσης (αιχμή ζήτησης). Παράλληλα, εξασφαλίζει την αδιάλειπτη παροχή της ηλεκτρικής ενέργειας, αφού περιορίζει την εξάρτηση της τροφοδοσίας από μία και μόνο γραμμή (point-to-point connections) ή μονάδα παραγωγής.¹⁶

Ενόψει της απελευθέρωσης της αγοράς και με γνώμονα το συμφέρον των πελατών (δηλ. την επιδιωκόμενη μείωση των τιμών), δεν μπορούσε να αγνοηθεί ότι:

α) Η λειτουργία των διασυνδεδεμένων δικτύων (όπως αυτή είχε διαμορφωθεί στο πλαίσιο της καθιερωμένης δομής της παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας) είναι απαραίτητη για τη βέλτιστη οικονομική διαχείριση της παραγωγής και της ζήτησης και την αδιάλειπτη τροφοδοσία, δηλαδή την ασφάλεια του εφοδιασμού με τον πλέον οικονομικό τρόπο.

β) Το κόστος της ανάπτυξης των δικτύων ήταν (και παραμένει και σήμερα) τόσο μεγάλο ώστε να αποκλείεται η κατασκευή παράλληλων ιδιωτικών δικτύων μεταφοράς και διανομής (τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον), με αποτέλεσμα η διαχείριση των δικτύων να χαρακτηρίζεται εκ των πραγμάτων ως «φυσικό» μονοπώλιο.

γ) Η ελεύθερη πρόσβαση στα δίκτυα με αμερόληπτα και διαφανή κριτήρια είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση της ουσιαστικής απελευθέρωσης της αγοράς.

Τα ανωτέρω επέβαλαν την ανάθεση της διαχείρισης των «φυσικών» μονοπωλίων σε «ανεξάρτητους», λειτουργικά και νομικά, διαχειριστές που ανέλαβαν να εκτελέσουν τις δραστηριότητες της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης, οι οποίες εξασφαλίζουν, δοθέντων των τεχνικών χαρακτηριστικών του εν λόγω αγαθού, την οικονομικά βέλτιστη λειτουργία της αγοράς.

Β. Η οργάνωση της ελληνικής χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας - Ο Ημερήσιος Ενεργειακός Προγραμματισμός

Στην Ελλάδα, όπως και σε αρκετά κράτη μέλη, η ουσιαστική μετουσίωση των επιταγών του ευρωπαϊκού δικαίου στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας υπήρξε προβληματική,¹⁷

16. Βλ. KIRBY B., HIRST E. & VANCOEVERING J., ό.π., σ. 12.

17. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ΠΑΕ ήδη από τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του πρώτου νόμου με τον οποίο επιδιώχθηκε η απελευθέρωση της αγοράς (Ν 2773/1999, ΦΕΚ Α 286) σημειώνει ότι «η προσπάθεια αυτή

με αποτέλεσμα ακόμη και σήμερα το μερίδιο της κάθετα ολοκληρωμένης επιχείρησης της ΔΕΗ να προσεγγίζει ή και να υπερβαίνει το 90% της αγοράς παραγωγής και προμήθειας.¹⁸ Ανεξάρτητα από τη διατήρηση νομικών φραγμών (legal barriers) για την είσοδο ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στην αγορά, η οργάνωση της ελληνικής χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας εκκίνησε από την αναμφισβήτητη ανάγκη να αντιμετωπιστεί η υπερ-δεσπόμενη θέση της ΔΕΗ. Πράγματι, η ΔΕΗ, ως κύριος παραγωγός και παράλληλα κύριος προμηθευτής, θα λειτουργούσε αποτρεπτικά στο άνοιγμα της αγοράς μέσω διμερών συμβάσεων φυσικής παράδοσης (bilateral contracts) μεταξύ παραγωγών και προμηθευτών. Κι αυτό γιατί η οργάνωση της χονδρεμπορικής αγοράς στο πλαίσιο διμερών συμβάσεων, με την παράλληλη λειτουργία μίας χονδρεμπορικής spot αγοράς, δεν θα εξασφάλιζε την απαιτούμενη ρευστότητα (liquidity) των συναλλαγών. Ειδικότερα, τούτο οφείλεται, μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι οι ανεξάρτητοι ηλεκτροπαραγωγοί¹⁹ δεν

(σ.σ. της απελευθέρωσης) υπήρξε άνηση, δεδομένου ότι το κράτος και η ΔΕΗ, με κοινά συμφέροντα έναντι της μελλοντικής ανάπτυξης ανταγωνισμού, δεν επεδίωξαν την πραγματική εφαρμογή του κανονιστικού πλαισίου, αντίθετα υπήρξαν σε όλους τους τομείς καθυστερήσεις και άρνηση συμμόρφωσης προς τις αρχές του ισότιμου και υγιούς ανταγωνισμού». Βλ. ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, Έκθεση Πεπραγμένων της ΡΑΕ, Ιούλιος 2000 - Δεκέμβριος 2002, Αθήνα: Γαβριηλίδη, 2004, σελ. 18 -19.

18. Τούτο οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως ενδεικτικά: (α) Η διατήρηση προνομίων υπέρ της ΔΕΗ από το ελληνικό Δημόσιο, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το δικαίωμα αποκλειστικής εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων λιγνίτη. (β) Η διατήρηση κρατικής ρυθμιζόμενων τιμολογίων επιλεγόντων πελατών της ΔΕΗ για λόγους ενάσκησης κοινωνικής πολιτικής, τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα σταυροειδείς επιδοτήσεις μεταξύ διαφόρων κατηγοριών πελατών της ΔΕΗ και λειτουργούν ως εμπόδιο εισόδου ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στην αγορά, βλ. την υπ' αριθ. ΣG Greffe (2009)D/3724 προειδοποιητική επιστολή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 25.06.2009 (διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.rae.gr/old/K2/I-93196.pdf>). Μάλιστα, η θέσπιση των ρυθμιζόμενων τιμολογίων της ΔΕΗ αρχικώς ερείδεται στις διατάξεις του άρθρου 14 του Κώδικα Προμήθειας σε Πελάτες (υπ' αριθ. 4524/06.02.2001 απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, ΦΕΚ Β 270/2001) που είχε εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 27 του Ν 2773/1999 και εν συνεχεία εκδόθηκε η υπ' αριθ. Δ5/ΗΛ/Β/Φ29/23860, ΦΕΚ Β 2332/2007 απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης, κατά την οποία: «Μέχρι τη 1η Ιουνίου 2008 η ΔΕΗ Α.Ε. καταρτίζει και υποβάλλει "τιμολόγια ρυθμιστικού ελέγχου" για κάθε βασική κατηγορία καταναλωτή». Το άρθρο 27 του Ν 2773/1999, ωστόσο, δεν περιείχε αντίστοιχη νομοθετική εξουσιοδότηση προς την κανονιστικώς δρώσα Διοίκηση και συνεπώς οι πιο πάνω κανονιστικές ρυθμίσεις πάσχουν ακυρότητας. Για το λόγο αυτό με το άρθρο 7 παρ. 3 του Ν 3899/2010, ΦΕΚ Α 212, προστέθηκε νέα παράγραφος 6 στο άρθρο 29 του Ν 2773/1999 ως εξής: «6. Τα τιμολόγια προμήθειας της ΔΕΗ Α.Ε. για τη μέση και χαμηλή τάση μέχρι την 30.6.2013 εγκρίνονται με αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κлиматικής Αλλαγής, μετά από γνώμη της Ρ.Α.Ε.». Ακολούθως, με το άρθρο 195 παρ. 3 του Ν 4001/2011 καταργήθηκαν οι διατάξεις του άρθρου 29 του Ν 2773/1999. Ωστόσο, ακόμη και σήμερα τα τιμολόγια χαμηλής και μέσης τάσης της ΔΕΗ παραμένουν «ρυθμιστικά», δυνάμει του άρθρου 140 του Ν 4001/2011. Έτσι, οι τιμές της αγοράς λιανικής δεν είναι συνδεδεμένες (για το συντριπτικό μέρος των τελικών πελατών) με το κόστος της ενέργειας όπως αυτό διαμορφώνεται στη χονδρεμπορική αγορά. Για τα κριτήρια ελέγχου της νομιμότητας ενός τέτοιου μέτρου θέσπισης ρυθμιστικών τιμολογίων με το Ευρωπαϊκό δίκαιο, βλ. Απόφαση του Δικαστηρίου της 20ης Απριλίου 2010 C-265/08, *Federutility et al κατά Autorità per l'energia elettrica e il gas*, Συλλ. 2010, σ. I-03377. (γ) Η απροθυμία της ΔΕΗ να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις της για την αμερόληπτη και διαφανή παροχή των υπηρεσιών διανομής (ανεξαρτήτως της πολιτικής εν τέλει αδυναμίας να εφαρμοστεί η διάταξη του άρθρου 12 του Ν 3426/2005, «Επιτάχυνση της διαδικασίας για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας» (ΦΕΚ Α 309), σύμφωνα με την οποία τη διαχείριση του δικτύου διανομής θα αναλάμβανε από 1.7.2007 ο ΔΕΣΜΗΕ) και (δ) Η θέσπιση ενός πολυδαίδαλου και τεχνικού συστήματος οργάνωσης της χονδρεμπορικής αγοράς.
19. Οι παραγωγοί ΑΠΕ και ΣΥΘΗΑ απολαμβάνουν της κατά προτεραιότητα κατανομής της παραγωγής των μονάδων αυτών στο Σύστημα και της θέσπισης συστήματος feed-in-tariffs για την πληρωμή της παραχθείσας ενέργειας και συνεπώς δεν μπορούν εξ ορισμού να συνάψουν διμερείς συμβάσεις φυσικής παράδοσης.

δύνανται, εκ των πραγμάτων, να προσφέρουν ανταγωνιστικές τιμές με τη ΔΕΗ, η οποία διατηρεί την προνομιακή αποκλειστική εκμετάλλευση των μονάδων χαμηλού μεταβλητού κόστους (λιγνιτικές και υδροηλεκτρικές) έναντι των μονάδων υψηλού μεταβλητού κόστους των ανεξάρτητων ηλεκτροπαραγωγών.²⁰ Για το λόγο αυτό, θεσπίστηκε για την προμήθεια και διακίνηση της ηλεκτρικής ενέργειας στο Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας («Σύστημα»)²¹ το μοντέλο των υποχρεωτικών προσφορών των παραγωγών για το σύνολο της ισχύος τους και, αντίστοιχα, της υποβολής Δηλώσεων Φορτίου για το σύνολο της ζήτησης από τους προμηθευτές, τους εμπόρους ή ακόμη και τους τελικούς (αυτοπρομηθευόμενους) πελάτες. Στο πλαίσιο αυτό δεν επιτρέπονται διμερή συμβόλαια φυσικής παράδοσης μεταξύ παραγωγών και προμηθευτών (αγορά τύπου κοινοπραξίας υποχρεωτικής συμμετοχής με κεντρική κατανομή - gross mandatory pool).²² Σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας

20. Βλ. απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 5ης Μαρτίου 2008 «σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 86 παράγραφος 3 της συνθήκης ΕΚ όσον αφορά τη διατήρηση σε ισχύ από την Ελληνική Δημοκρατία των δικαιωμάτων για την εξόρυξη λιγνίτη υπέρ της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού ΑΕ», Υπόθεση COMP/B-1/38.700, ΕΕ C 093/3.
21. Το Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (βλ. άρθρο 2 παρ. 3 περ. 1ε του Ν 4001/2011) αποτελείται από το διασυνδεδεμένο σύστημα που περιλαμβάνει το σύνολο του συστήματος μεταφοράς της ηπειρωτικής Ελλάδος (με εξαίρεση της γραμμής και εγκαταστάσεις υψηλής τάσης που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο διανομής), και τα διασυνδεδεμένα νησιά του Ιονίου, την Εύβοια και του Αργοσαρωνικού. Στο πλαίσιο της ανάπτυξης του Συστήματος Μεταφοράς έχει δρομολογηθεί και σύνδεση άλλων Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών (Κυκλάδων).
22. Πρόκειται για ένα σύστημα που έχει βασιστεί στα πρότυπα του βρετανικού μοντέλου λειτουργίας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας της δεκαετίας του 1990, το οποίο έτυχε κριτικής ως ένας αδιαφανής μηχανισμός καθορισμού των τιμών κοινδρικής που ευνοεί τη χειραγώγηση της αγοράς και την αθέτηση των οικονομικών υποχρεώσεων των συμβαλλομένων και πρέπει μάλλον να θεωρείται σήμερα παρωχημένο (βλ. ΒΗΑΤΤΑΧΑΡΥΥΑ Σ.Σ., *Energy Economics: Concepts, Issues, Markets and Governance*, 1st Edition, Springer, 2011, σελ. 709). Εξάλλου, η υποχρεωτική συμμετοχή όλων των παραγωγών και των προμηθευτών στην οργανωμένη κοινδρμπορική αγορά (mandatory pool) και ο αποκλεισμός της δυνατότητας σύναψης διμερών συμβάσεων φυσικής παράδοσης έχει επικριθεί στο πρόσφατο παρελθόν και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως μη συμβατή με το ευρωπαϊκό κεκτημένο (EU acquis) στο πλαίσιο ενσωμάτωσης των Οδηγιών της 3ης Ενεργειακής Δέσμης. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι αν και με τον Κώδικα Διαχείρισης του Συστήματος και Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας - ΚΔΣ & ΣΗΕ του 2005 (υπ' αριθ. 5-ΗΛ/Β/οικ./8311/09.05.2005 απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης «Έγκριση του Κώδικα Διαχείρισης του Συστήματος και Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας», ΦΕΚ Β 655) επιχειρήθηκε η βελτίωση του συστήματος οργάνωσης της αγοράς, η εφαρμογή του ΚΔΣ & ΣΗΕ του 2005 καθυστέρησε για περισσότερα από 5 χρόνια, αφού με αλληπάλληλες κανονιστικές παρεμβάσεις παρετέινετο η εφαρμογή της λεγόμενης «5ης Ημέρας Αναφοράς» και κατ' αποτέλεσμα η διατήρηση σε ισχύ του κανονιστικού πλαισίου των κωδικών συναλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας και διαχείρισης του συστήματος που θεσπίστηκαν το 2001 (υπουργικές αποφάσεις υπ' αριθ. Δ5/ΗΛ/Β/Φ1/οικ 8988, ΦΕΚ Β 623 και Δ5/Β/Φ1/οικ.8989, ΦΕΚ Β 654, αντίστοιχα). Είναι ενδεικτικό, μάλιστα, ότι στην πράξη η παράταση αυτή δινόταν ακόμη και μετά την παρέλευση της «5ης Ημέρας Αναφοράς», παρά τις αλληπάλληλες εκκλήσεις της ΡΑΕ και των παραγόντων της αγοράς για την άμεση εφαρμογή του συνόλου των ρυθμίσεων του ΚΔΣ & ΣΗΕ του 2005. Βλ. υπ' αριθ. Δ5/ΗΛ/Β/Φ.1.16/οικ.13396/30.6.2010 απόφαση της Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΦΕΚ Β 985), με την οποία ορίστηκε η 23η Σεπτεμβρίου 2010 ως «5η Ημέρα Αναφοράς», η οποία είχε ήδη παρέλθει την 1η Ιουλίου 2010 δυνάμει της υπ' αριθ. Δ5/ΗΛ/Β/Φ.1.16/671/οικ.8328/30.4.2010, ΦΕΚ Β 569 υπουργικής απόφασης (δεδομένου ότι η πραγματική ημερομηνία κυκλοφορίας του ΦΕΚ Β 985 ήταν η 15.7.2010) και ακολούθως παρατάθηκε μέχρι τις 30.9.2010 (βλ. υπ' αριθ. Δ5/ΗΛ/Β/Φ.1.16/οικ.18803/22.9.2010, ΦΕΚ Β 1557 απόφαση της Υπουργού Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, όπου και πάλι η πραγματική ημερομηνία κυκλοφορίας του ΦΕΚ Β 1557 στην οποία δημοσιεύτηκε η πιο πάνω απόφαση ήταν η 29.9.2010).

